

**ЛІДЕРСТВО В СФЕРІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ШЛЯХИ
ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ПІДГОТОВКИ
СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

Вступ. В умовах динамізму соціальних процесів і глибинних перетворень суспільства, пов'язаних з різними сферами життя, змінюються вимоги до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Перехід до постіндустріального суспільства спричиняє потребу формування лідерів, спроможних здійснювати лідерство в професійній і громадській діяльності.

Аспект формування лідерства у зарубіжній теорії і практиці, сучасні концепції виховання лідерів поки що недостатньо представлені і проаналізовані у вітчизняному освітньо-науковому просторі. Існує необхідність у ціннісному переосмисленні зарубіжних ідей і підходів, що визначають особливості розуміння лідерства в умовах ХХІ століття, оскільки сучасні виклики вимагають підготувати молодих людей до лідерства в сфері сталого розвитку та виконанні лідерських функцій в суспільстві.

У контексті підготовки соціальних працівників до лідерства в сфері сталого розвитку спрямовує наше дослідження на розвиток лідерського потенціалу всіх майбутніх соціальних працівників як потенційного представника нової генерації молодих лідерів нашої країни. Розвиток лідерського потенціалу особистості майбутнього соціального працівника має сприяти не тільки власній самореалізації, а й успішному суспільному, соціально-економічному та духовно-культурному розвитку країни, зростанню добробуту всіх незахищених категорій населення країни.

Теоретичні основи лідерства у сфері сталого розвитку

Сучасне суспільство характеризується високим рівнем мінливості та глибиною соціальних трансформацій, що відображається на зміні суспільних цілей і цінностей.

Забезпечення сталого розвитку є однією із найактуальніших проблем у світі, що спричинена ускладненням взаємозв'язків між людиною та навколишнім природним середовищем, тому й орієнтована на людський

розвиток, на збереження стабільності, на зменшення суспільних проблем різних категорій населення країни. Сутність терміну «сталий розвиток» (СР) (sustainable development) пов'язують з ім'ям прем'єр-міністра Норвегії Гру Харлем Брундланд, яка сформулювала його в звіті «Наше спільне майбутнє», що було підготовлено для ООН і опубліковано у 1987 р. Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку.

За результатами роботи у 1987 році було представлено доповідь «Наше спільне майбутнє» («Our common future»), де вперше сформульовано чітке визначення терміну «сталий розвиток» в сучасному його розумінні і висунуто нову концепцію сталого розвитку як альтернативи розвитку, заснованому на необмеженому економічному зростанні. Однак, відповідно до визначення Г.Х. Брундланд, *сталий розвиток* – розвиток, що задовольняє потреби сучасних поколінь, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої особисті потреби.

Відповідно до сутності сталого розвитку, беззаперечним і головним джерелом та рушійною силою розвитку суспільства є особистість, а її розвиток забезпечують сукупність створених умов для реалізації інтелектуального та творчого потенціалу. Шляхи досягнення сталого розвитку суспільства неможливі без прояву лідерської позиції та ініціативності особистості.

Так, ще в 1948 р. провідний світовий фахівець в галузі досліджень лідерства Р.М. Стогділл (Ralph Melvin Stogdill) запропонував визначати людину, яка береться за справу сама або розподіляє завдання між членами групи так, щоб кожен з них міг виявити ініціативу лідером, оскільки важливим стає бачення конкретної мети та шляхів її досягнення, розподіл сил та наявність можливостей це зробити³⁴⁰.

Згідно з Дж. Террі, лідерство – це вплив на групи людей, який спонукає їх до досягнення спільної мети. Інші зарубіжні автори, визначали лідерство, як міжособистісну взаємодію, яка проявляється в конкретній ситуації за допомогою комунікативного процесу і направлена на досягнення цілей³⁴¹. Досліджуючи природу лідерства, С. Філонович³⁴² звертає

³⁴⁰ Janinks D. On Becoming a Leader. Cambridge, 1995. P.12-18.

³⁴¹ Шалагинова Я.В. Психология лидерства. СПб.: Речь, 2007. 494 с.

увагу на поєднання двох складових: комбінації певних якостей особистості та певного типу взаємовідносин у групі людей задля реалізації спільної діяльності та зазначає, що лідерство одночасно є: положенням (станом) особистості та процесом залучення послідовників до певної діяльності.

На нашу думку, лідерство – це процес організації спільноти послідовників, розвиток своїх лідерських якостей та власної ініціативи у більш стійкому світі. Особливе значення має лідерство для соціальної роботи, оскільки професія соціального працівника передбачає втручання у відносини людей та їх близького оточення, сприяє позитивним соціальним змінам з вирішення соціальних та особистих проблем, мобілізації та активізації ресурсів клієнтів з подолання складних життєвих обставин. «Місія соціальної роботи полягає в тому, щоб кожна людина була в змозі реалізувати свій потенціал, вести повне, насичене життя, щоб відвернути дисфункції соціальних відносин»³⁴³

Сталий розвиток відноситься до моделі людського розвитку, в рамках якої використання ресурсів спрямоване на задоволення людських потреб з одночасним забезпеченням сталості природних систем та навколишнього середовища, щоб ці потреби могли бути задоволені не тільки для нинішнього, а й для майбутніх поколінь.

Звідси, ми можемо стверджувати що лідерство в сфері сталого розвитку – це реалізація молодого потенціалу ООН визнаних Організацією Об'єднаних та їх вплив на інших членів суспільства для досягнення глобальних перспектив в лідерстві (досягнення в просуванні та реалізації стійкого розвитку та участі молоді; вплив інноваційного лідера; здатність виступати перед аудиторією, впливати та мотивувати суспільство через особливий інтерес до ЦСР і основним цінностям ООН). Безсумнівно, українська молодь – локомотив змін у суспільстві, адже саме молодь генерує прогресивні ідеї.

Кембриджський інститут лідерства в області стійкого розвитку розробив (CISL) був уповноважений проводити огляд літератури з питань

³⁴² Филонович С. Р. Теории лидерства в менеджменте : история и перспективы. *Российский журнал менеджмента*. 2003. № 2. С. 3-24.

³⁴³ Гиззатуллин И. Структурный анализ понятия «Социальное лидерство». *Педагогическое образование в России*. 2015. № 10. С. 12-16.

лідерства та розвитку лідерства Британською Радою. Мета полягала в тому, щоб інформувати про розробку нової глобальної програми підтримки майбутніх світових лідерів у Великобританії та за кордоном; підтримувати свою методологію розвитку лідерських навичок та якостей³⁴⁴.

Безперечним стали виклики сучасного глобального світу, котрі окреслюють алгоритм суспільних проблем та потребують підготовки майбутніх лідерів в сфері сталого розвитку, для вирішення якої є необхідним знання закономірностей та механізмів втілення інноваційних ідей сталого розвитку суспільства. Тому влучним стає трактування американським фахівцем Аланом Аتكіссоном сталого розвитку як «спрямованого процесу постійних інновацій і системних змін у напрямі до сталості»³⁴⁵.

Стратегічні завдання сталого розвитку було визначено та затверджено на засіданні Генеральної Асамблеї ООН в кінці вересня 2015 року.

Ситуація в Україні потребує соціального лідерства для сталого розвитку, і це лідерство вимагає внутрішнього процесу, в якому лідер розуміє себе і погляд на світ з точки зору відносин, щоб ефективно працювати з іншими, щоб відбулися зміни. Досягненням стійкого розвитку, є складними, взаємопов'язаними від всіх зусиль зі створення більш сталого майбутнього. Тому лідери, замість того, щоб надавати рішення, повинні «створювати можливості для людей збиратися разом і генерувати свої власні ідеї»³⁴⁶.

Лідерство для досягнення стійкого розвитку корениться в парадигмі життєвих процесів, а не в механістичній парадигмі³⁴⁷, тому складні життєві процеси демонструють стійкі властивості і моделі можуть запропонувати важливі стратегії лідерства. Суттєвий доробок в основах сталого розвитку суспільства відображені у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, а саме: Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, В. С. Міщенко,

³⁴⁴Global Definitions of Leadership and Theories of Leadership Development: Literature Review [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cisl.cam.ac.uk/resources/publication-pdfs/Global-Definitions-Leadership-Theories-Leadership-Development.pdf/view>

³⁴⁵ AtKisson Alan. The Sustainability Transformation: How to Make Positive Change in Challenging Times. London: Taylor & Francis, 2010. 189 p.

³⁴⁶ Nikezic, S., Puric, S. and Puric, J. (2012) Транзакционное и трансформационное лидерство: развитие через изменения. *Международный журнал исследований качества*, 6: 3, 285-296.

³⁴⁷ Mckeown, R. (2002) Достигнут прогресс в образовании для устойчивого развития. *Прикладное экологическое образование и коммуникация*, 1: 1, 21-23.

Л. Б. Шостак, В. Я. Шевчук, З. В. Герасимчук, В. П. Прадун, Л. Г. Мельник, М. К. Шапочка, А. Г. Тихонов, Н. В. Гребенюк, О. В. Грянник, В. П. Феденко, В. М. Трегобчук та ін.

Вирішального значення в зміцненні та розвитку України набуває підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери через необхідність формування нової генерації лідерів в сфері сталого розвитку. Виходячи з цього, Т.В. Семигіна пропонує базове міжнародне трактування поняття – «соціальні працівники», є агентами змін у суспільстві, а також у житті людей, сімей та громад, якими вони послуговуються³⁴⁸.

Посилаючись на думку Т.І. Сили, категорія «зміни» є системоутворюючою у міжнародному визначенні соціальної роботи як професії: Професія соціального працівника заохочує соціальні зміни, вирішення проблем у людських стосунках, просуває ідею наснаження та визволення людей з метою поліпшення людського життя... Соціальна робота має місце там, де відбуваються численні комплексні взаємодії між людьми та їхнім середовищем. Місія соціальної роботи – надавати можливість людям якомога повніше розвивати власний потенціал, збагачувати своє життя та попереджувати виникнення дисфункцій. Професійна соціальна робота спрямована на вирішення проблем та зміни³⁴⁹.

Саме розбудова соціального лідерства може слугувати імпульсом для подальшого сталого розвитку країни, тому що сталий розвиток орієнтований насамперед на людину та поліпшення якості її життя у сприятливому соціально-економічному середовищі та екологічно чистому, здоровому, різноманітному природному довкіллі та спрямований на вирішення проблем та змін існування людства. Відповідно, специфічною ознакою лідерства в сфері сталого розвитку є виконання соціальної місії, що характеризує його як інноваційний інструмент забезпечення зростання добробуту громадян.

Таким чином, на даний момент найбільших успіхів у забезпеченні сталого розвитку можна досягти в Україні, а лідерство у цьому процесі є досить стабільною характеристикою.

³⁴⁸ Семигіна Т., Брижовата О. Міжнародне визначення соціальної роботи. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2002. № 3/4. С. 144-145.

³⁴⁹ Сила Т.І. Соціальна робота для сталого розвитку: в пошуках спільних векторів. *Проблеми соціальної роботи*. 2013. №2 (3). С. 76.

Підготовка майбутніх соціальних працівників у контексті практичної реалізації ідей в сфері сталого розвитку. Сьогодення України існує в умовах суспільних трансформацій, тому пріоритетним завданням соціальної роботи є вплив на досягнення цілей сталого розвитку. Стрімкий розвиток фахової підготовки соціальних працівників, зростання значення соціальної роботи щодо подолання суспільних проблем та соціально небезпечних явищ, на думку І.Б. Савельчук³⁵⁰, зумовлює потребу визначення шляхів практичної реалізації основних ідей в сфері сталого розвитку.

Забезпечення соціальних змін та розвитку, соціальної згуртованості та активізації майбутніх соціальних працівників сприятиме інноваційна складова створення спільної платформи для неформальної освіти³⁵¹ з формування лідерського потенціалу, яка сприятиме ефективній співпраці й об'єднанню молодих лідерів щодо прояву суспільних ініціатив.

Наші міркування показали, що одним із різновидів практичної реалізації ідей в сфері сталого розвитку є соціальне лідерство. Соціальне лідерство – як чинник здатності особистості впливати на оточуючих, бути ініціатором та учасником суспільних змін.

Таким чином, соціальна складова сталого розвитку включає в себе:

людський розвиток, тобто умови, які сприяють максимальному розвитку потенціалу населення;

задоволення власних потреб, за яких людина могла б жити повноцінно, а не виживати.

На практиці сталий розвиток соціальної сфери передбачає, що людина повинна брати участь у прийнятті та реалізації рішень, які стосуються не лише її, а її суспільства в цілому.

Цьому є свідчення інтересу саме молоді до глобальних і соціальних проблем, тому, що тема сталого розвитку не байдужа підростаючому поколінню. Практичне впровадження ідеї сталого розвитку – це

³⁵⁰ Савельчук І. Б. Підготовка соціальних працівників за сучасних умов: інноваційні тенденції. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка . Педагогічні науки*. 2016. Вип. 1. С. 120-125.

³⁵¹ Савельчук І.Б., Бирик Д.Д. (2018) Соціальне лідерство як підґрунтя для розвитку партнерської взаємодії в освітньому середовищі університету. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія №11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 25, 119-125.

надзвичайно важливий момент, оскільки реалізувати цю ідею можливо в суспільстві з високою активністю громадян, за умови їх участі у вирішенні суспільних проблем. (рис. 1)

Рис. 1 Вирішення суспільних проблем

Ситуація поступово змінюється, адже сьогодні потребує від майбутніх соціальних працівників в процесі професійної підготовки вміння активно діяти для досягнення сталого розвитку, що передбачає наявність відповідних знань, компетенцій, здатностей та мотивації. Таким чином, постає проблема формування готовності фахівців із соціальної роботи до діяльності в сфері сталого розвитку. Складовими змісту освіти для сталого розвитку є: якість життя, соціальна справедливість та рівноправність; збереження різноманіття: культурного, соціального та біологічного; взаємозв'язок: у суспільстві, економіці та довкіллі; усвідомлення відповідальності перед майбутніми поколіннями; громадянська позиція, права та обов'язки громадян; потреби та права майбутніх поколінь на якісне життя³⁵².

Саме тому важливим пріоритетом розвитку кафедри теорії та технології соціальної роботи в НПУ імені М.П. Драгоманова визначено впровадження ідей сталого розвитку в навчально-методичну, наукову та

³⁵² Непеїна Г. В. Освіта для сталого розвитку: витоки і перспективи. *Наукові праці ЧДУ ім. П. Могили: Педагогіка*. 2009. Вип. 99, том 112. С.20-24.

організаційно-виховну діяльність з підтримки глобальних цілей сталого розвитку в Україні до 2030 р.

Так, вважаємо за доцільне створення неформальної платформи підготовки до соціального лідерства та впровадження певних заходів у процес підготовки майбутніх соціальних працівників:

«Школа Social лідерства – Student» – неформальна платформа, яка стане першим пріоритетним напрямом лідерства в сфері сталого розвитку;

Освітньо-інформаційна компанія «Глобальні цілі сталого розвитку» – щодо ключових напрямів сталого розвитку з урахуванням специфіки їх досягнення в Україні;

Молодіжний банк ініціатив проектної діяльності – позитивні зміни, які відбудуться у сфері сталого розвитку завдяки реалізації проекту;

Квест «Глобальні Цілі сталого розвитку» в межах реалізації літньої програми «Школи Social лідерства–Student» – 2019 – це формат інтелектуальних завдань відповідно до ключових напрямів сталого розвитку, яких сьогодні дотримуються усі країни світу.

Важливо, що створення та функціонування платформи неформальної освіти для студентської молоді утворює спільну площину соціальної роботи і сталого розвитку, дозволяє осмислювати роль практичної соціальної роботи задля досягнення цілей сталого розвитку суспільства. Головними умовами залучення лідерів-студентів є: *ініціативність, мотивація, готовність брати на себе відповідальність, мати внутрішнє прагнення до прояву соціального лідерства, здатність до тривалої емоційної, вольової, інтелектуальної та фізичної напруженої роботи заради досягнення своїх цілей, здатність пропонувати нестандартні ідеї та вести оточуючих за собою.*

У дослідженні М. Рікмана пропонуються до розгляду ключові компетенції, які необхідні майбутньому фахівцю зі сталого розвитку: компетенція завчасного, випереджального мислення; компетенція міждисциплінарної роботи; компетенція космополітичного сприйняття та зміни перспективи; компетенція мати справу з неповною та складною інформацією; компетенція участі; компетенція у взаємодії, співробітництві; компетенція мати справу з конфліктом цілей; компетенція у

самомотивації та мотивуванні інших; компетенція віддаленої рефлексії стосовно індивідуальних та культурних моделей; компетенція діяти незалежно та самостійно; компетенція діяти етично; здатність до емпатії та солідарності³⁵³.

Але сподіваємося розширити межі застосування компетенцій стосовно студентського лідерського руху, який завдяки енергії нових ідей, інновацій для змін в галузі сталого розвитку, розвитку та практиці лідерства на благо України зможе змінювати навколишній світ на краще. Можливості та діяльність молоді є ключовим в глобальних зусиллях для реалізації глобальних цілей через розкриття можливостей кожного, пробудження інтересу молоді до успіху та створенню нових лідерів у суспільстві для досягнення кращого і більш сталого майбутнього країни.

Таким чином, формування відповідних компетенцій у процесі навчання повинні бути орієнтовані на сприяння сталого розвитку суспільства шляхом мотивації та суттєвим підвищенням ролі фахівців соціальної сфери через служіння на благо суспільства.

Сутністю платформи є технологія впровадження практичної моделі розвитку соціального лідерства майбутніх соціальних працівників.

Досвід реалізації практичної моделі розкрив необхідність пошуків соціально важливих ідей для розробки «зелених проектів», зорієнтованість власних пропозицій на забезпечення сталого розвитку громади засобами «зеленої» соціальної роботи.

Другим кроком практичної реалізації моделі стала організація та проведення освітньо-інформаційної компанії «Глобальні цілі сталого розвитку» – це захід, який відвідало понад 50 учасників: студенти спеціальності «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка», «Соціальне забезпечення», результатом якого було визначено, що стале майбутнє залежить від того, що ми робимо сьогодні – основа Цілей сталого розвитку та можливість приєднатися до активної популяризації Цілей сталого розвитку в Україні.

³⁵³Rieckmann M. Developing Key Competencies for Sustainable Development / Summer School "Implementation of Sustainability into Research and Teaching of Higher Education Institutions in Eastern Europe", Luneburg [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.leuphana.de/fileadmin/user_upload/Forschungseinrichtungen/infu/files/pdf/vortraege/Rieckmann_Competencies_and_Sustainability.pdf

Третім кроком реалізації практичної моделі стало впровадження «Молодіжного банку студентських ініціатив проектної діяльності», до якого залучено молодих людей з інноваційними проектними ідеями з вирішення проблем сталого розвитку. З метою формування навичок соціального лідерства серед молоді, та можливостей для розвитку соціального лідерства, шляхом підтримки молоді щодо змін кращого життя в Україні розроблено ефективну методику (див. табл. 3).

Таблиця 3

Методика розробки та реалізації проектів відповідно критеріїв у сфері сталого розвитку

№	Назва проекту, мета	Основні завдання	Цільова категорія	Очікування
	Соціальний проект «Life without garbage» – привити у студентів корисну звичку сортувати сміття, не викидати цінні вторинні ресурси на сміттєві звалища, навчитися контролювати покупку нескінченних поліетиленових пакетів, які не переробляються в Україні.	Домовитися з організацією, яка займається сортуванням та переробкою сміття, про співпрацю; Придбати контейнери для сортування сміття	Основні групи людей, які зможуть користуватися результатами реалізації завдання	Встановлення контейнерів для сортування сміття на базі факультету соціально-економічної освіти.; Сортування сміття студентами дасть можливість зрозуміти наскільки важливо-зберігати природу на навколишнє середовище.
	Соціальний проект «Ти – не ти, коли голодний» – роздача безпритульним на вулицях хлібобулочних виробів, дасть можливість приблизитися до подолання голоду в країні за підтримки «Сімейної пекарні».	Домовитися з «Сімейною пекарнею» про співпрацю; Організувати місце для проведення акції; Роздавати продукти нужденим та безпритульним на території проведення акції.	Люди, які є без постійного місця проживання і пенсіонерів, які потребують харчування	Наше покоління може впливати на цю проблему та показати приклад людської не байдужості до оточуючих; в результаті люди не будуть голодні, діючи ми зможемо впливати на подолання бідності.

	<p>Платформа «Homely canton»- організація та діяльність платформи неформальної освіти. Підвищення престижу університету, надання можливості студентам для саморозвитку. Суть проекту полягає в популяризації «Homely canton» на території України серед закладів вищої освіти.</p>	<p>Провести опитування серед студентів щодо напрямів роботи платформи неформальної освіти; забезпечити необхідні умови, залучення бажаючих до програми.</p>	<p>Студенти НПУ імені М.П. Драгоманова</p>	<p>Підвищення рівня життєдіяльності студентів за допомогою отриманих нових знань за програмою платформи. Належно обладнане приміщення для проведення тренінгових занять у межах проекту.</p>
	<p>Проект «Клуб соціального підприємництва»– розвиток ідей соціального підприємництва у студентській спільноті.</p>	<p>Розробка інтелектуальних квестів в форматі соціального підприємництва</p>	<p>Студенти НПУ імені М.П. Драгоманова Ідея виникнення Клубу з'явилася під час проведення Зимової Школи – 2018, та була присвячена темі соціального підприємництва</p>	<p>Пошук ефективних шляхів через створення та захист ідей Start-up проектів стали підсумковим й спрямованим етапом закріплення отриманих знань й навичок з соціального підприємництва та підвищення соціального лідерства у лідерів.</p>
	<p>Соціальний проект Марафон «Здорова молодь – це майбутнє країни» становлення фізичного і морального здоров'я особистості, збереження і зміцнення здоров'я молоді, формування</p>	<p>Облаштування майданчику; Придбання необхідного спортивного інвентаря.</p>	<p>Студенти НПУ імені М.П. Драгоманова</p>	<p>Проект, який зацікавить молодь та зробить їх життя цікавішим, а також позитивно вплине на здорове майбутнє студентів. Підвищення рівня спортивності студентів.</p>

	позитивної мотивації щодо культури здоров'я.			
	Соціальний фестиваль «Мир та справедливість починається з нас» – збереження миру і справедливості, виховання толерантності і гуманізму.	Облаштування актової зали, придбання канцелярії.	Студенти НПУ імені М.П. Драгоманова	Підвищення рівня толерантності, гуманізму серед молоді, обізнаність молоді про реалії війни та важливість миру і справедливості, толерантність до інших культур.

Четвертим кроком практичної моделі є квест «Глобальні Цілі сталого розвитку» в межах реалізації літньої програми «Школи Social лідерства – Student» – 2019.

Враховуючи той факт, що квест «Глобальні Цілі сталого розвитку» – це інтелектуальне змагання команд, учасники яких повинні виконувати на швидкість заздалегідь підготовлені завдання, відповідно до ключових напрямів сталого розвитку, яких сьогодні дотримуються усі країни світу. Молоді активні лідери успішно пройшли 17 Локацій Квесту, які були розташовані в межах Навчально-наукової бази «Синевир» та на території Національного природного парку «Синевир», виконуючи завдання стосовно 17 Цілей сталого розвитку. Зокрема, це вирішення питань подолання бідності, якісної освіти, чистої води та належних санітарних умов, гендерної рівності та рівних можливостей тощо.

Отже, квест про Цілі сталого розвитку не тільки розширив обізнаність студентів щодо Глобальної програми ООН, а й спонукає соціально активну молодь до лідерства у сфері сталого розвитку на рівні громади та

суспільства. Ми вважаємо, що інтерактивні форми реалізації практичної моделі в умовах закладів вищої освіти можливо реалізувати завдяки активності студентської молоді, яка має навички та компетенції соціальних лідерів, а саме через нові можливості для розвитку власного лідерського потенціалу, цього разу створюючи власні пропозиції щодо забезпечення сталого розвитку громади. В процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників можливо покращити не тільки систему навчання, а й здатність молоді людини до прояву активності, соціальної відповідальності, соціальної справедливості, можливість удосконалювати свої знання і приймати правильні рішення для уникнення та попередження соціальних проблем в суспільстві³⁵⁴.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, про специфічні особливості формування лідерства в сфері сталого розвитку в умовах професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Перспективами подальших досліджень вбачаємо впровадження європейських концепцій лідерства у процес підготовки майбутніх соціальних працівників до виконання своєї місії лідерства-служіння.

Досвід впровадження ідей сталого розвитку сприятиме особистісному зростанню, об'єднанню спільної мети щодо здійснення позитивних змін у суспільстві.

³⁵⁴ Бибик Д. Д. Школа соціального лідерства як інтерактивна форма роботи з майбутніми соціальними працівниками в умовах ВНЗ. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 24 (2 том). С. 186.*